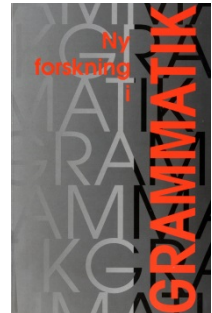

Ny Forskning i Grammatik

Titel: En polyfon analyse af adversative strukturer
Forfatter: Merete Birkelund
Kilde: Ny Forskning i Grammatik 16, 2009, s. 45-64
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 2009

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Ny Forskning i Grammatik (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

En polyfon analyse af adversative strukturer

Merete Birkelund

1. Indledning

Oswald Ducrots banebrydende arbejde fra 1972 har givet anledning til mange analyser af konnektoren *mais* ('men') på fransk. Langt størstedelen af disse analyser har imidlertid primært haft fokus på det koncessive *mais*, der har en helt central funktion i de strukturer, hvor konnektorens venstre virkefelt, dvs. det virkefelt, hvortil konnektoren ikke er knyttet syntaktisk, kan have forskellige perspektiver, fx non-verbale eller ekstralingvistiske situationer. Imidlertid findes der relativt færre analyser af det adversative *mais*, hvorfor jeg her vil foreslå en analyse af det *mais*, som forekommer i adversative strukturer af typen *Pierre n'est pas Français mais Danois* ('Pierre er ikke franskmand men dansker'), altså en sætningskonstruktion, der består af en relativ kort ytring med formen *neg X mais Y*. Denne sætningskonstruktion afspejler en tvedelt struktur, hvor der til venstre for konnektoren *mais* findes en eksplicit udtrykt syntaktisk negation (som oftest den generelle og almindelige negation *ne ... pas* ('ikke')), mens der til højre for *mais* typisk forekommer et sætningsemne. Den forholdsvis sparsomme litteratur om det adversative *mais* skal muligvis ses i lyset af, at adversative strukturer umiddelbart forekommer langt mindre komplekse end de koncessive, hvorfor den adversative konnektor da også virker tilsvarende ukompliceret.

I det følgende vil jeg indlede med en kort beskrivelse af det korpusmateriale, jeg har benyttet til min undersøgelse. Dernæst vil jeg give en redegørelse for den beskrivelse, Anscombre & Ducrot (1977) foreslår af den franske konnektor *mais* og ifølge hvilken der på fransk findes to forskellige konnektorer *mais*. Nølke og den skandinaviske polyfoniteori *ScaPoLine* følger i det store og hele Ducrots position. Det er navnlig disse to positioner, jeg vil forfølge i min analyse. Endelig vil jeg beskrive nogle generelle og overordnede træk ved det adversative *mais*

og herunder diskutere, hvorvidt den adversative konnektor adskiller sig fra den koncessive. Og til slut vil jeg med anvendelse af *ScaPoLine*'s¹ analyseapparat udfolde det adversative *mais*' særlige syntaktiske og semantiske karakteristika.

2. Beskrivelse af anvendte data

De anvendte eksempler stammer primært fra *Google*, hvor det er relativt enkelt at finde eksempler på den adversative struktur med *mais*. En intuitiv forklaring på frekvensen og hyppigheden er, at den adversative sætningskonstruktion forefindes i titler på artikler, essays o.l. som jo netop er karakteriseret ved at være korte, hvorfor denne struktur synes ganske velegnet. En titel kan undertiden bestå af kun den første del af den adversative struktur, dvs. det venstre virkefelt, enten omfattende *mais* som i (1)

- (1) La saison n'est pas terminée, mais ...
(www.cedic.fm 06.08.08)
'Sæsonen er ikke slut, men ...'

eller uden udtrykt *mais* som i (2)

- (2) La priorité absolue n'est pas de baisser les impôts
(www.l'express.fr/actualité/economie/christine-lagarde 25.07.08)
'Førsteprioriteten er ikke at sænke skatterne'

hvor den fuldt udfoldede konstruktion først forekommer i selve artiklen (her i artiklens undertitel):

- (2') La ministre de l'Economie Christine Lagarde affirme que d'ici 2012, la "priorité absolue n'est pas de baisser les impôts" mais "d'éliminer" le déficit public.
'Økonomiminister Christine Lagarde fastslår at frem til 2012 gælder det ikke om at sænke skatterne, men om at fjerne det offentlige underskud.'

---

1. Den skandinaviske polyfoniteori (la Théorie Scandinave de la Polyphonie Linguistique).

Ofte vil modtager, i kraft af negationens tilstedeværelse i venstre virkefelt, intuitivt være klar over, at højre virkefelt mangler og vil derfor kognitivt forsøge at foretage en udfyldning af konnektorens højre virkefelt.

Et karakteristisk træk af stilistisk art ved de adversative strukturer er deres ofte nærmest ordsprogsagtige egenart, som fx i:

- (3) La vie n'est pas un but mais un cheminement
(www.questions.réponses/yahoo.fr 02.08.08)
'Livet er ikke et mål (i sig selv) men et fremadskridende forløb'
- (4) La terre n'est pas un outil mais un partenaire.
(www.politis.fr 17.07.08)
'Jorden er ikke et redskab men en partner.'
- (5) Avoir un enfant, ce n'est pas pour un jour mais pour la vie.
(www.aquadesign.be 06.08.08)
'At få et barn er ikke (blot) for en dag men for (hele) livet.'
- (6) L'enjeu n'est pas quantitatif mais qualitatif.
(www.acteurspublics.com 03.07.08)
'Udfordringen er ikke kvantitativ men kvalitativ'
- (7) Traduire n'est pas trahir, mais négocier.
(www.fabula.org/revue 02.08.08)
'At oversætte er ikke at bedrage, men at forhandle'

3. Den adversative konstruktions struktur og form

Strukturen i en adversativ konstruktion med *mais* kan illustreres som i (8):

- (8) *P neg X mais Y*

Det karakteristiske er, at konstruktionen indeholder en eksplicit udtrykt syntaktisk negation i konnektorens venstre virkefelt, mens højre virkefelt hverken indeholder et finit verbum eller et subjekt. Strukturen i en koncessiv konstruktion adskiller sig fra den adversative ved ikke

nødvendigvis at indeholde nogen negation i venstre virkefelt, således som det fremgår af (9):

(9) *P est X mais Y*

Og til forskel fra den adversative konstruktion kan højre virkefelt i en koncessiv konstruktion med *mais* både indeholde subjekt og finit verbum, hvilket kan illustreres som i (9a):

(9a) Manif lycéenne : « On n'est pas beaucoup mais nous, on s'en fout. »

(www.grenews.com 24.05.08)

'Vi er ikke mange, men vi er ligeglade'

De konstituentter, der kan udfylde henholdsvis venstre og højre virkefelt, kan fx være:

substantivsyntagmer:

(10) La concurrence n'est pas **une règle**, mais **un moyen de pression politique**.

(www.agoavox.fr 02.07.08)

'Konkurrence er ikke en regel, men et politisk pressionsmiddel'

infinitiver :

(11) Le pays n'est pas à **reconstruire**, mais à **construire**.

(www.alternatives.ca 25.06.05)

'Landet skal ikke genopbygges, men bygges op'

præpositionssyntagmer:

(12) Avoir un enfant, ce n'est pas **pour un jour** mais **pour la vie**.

(www.aquadesign.be 06.08.08)

'At få et barn er ikke for en (enkelt) dag, men for (hele) livet'

adjektiver:

(13) Le fruit n'est pas **mûr**, mais bien **pourri** de l'intérieur.

(www.vigile.net 03.04.07)

'Frugten er ikke moden, men rådden indeni'

adverbier:

- (14) Notre place n'est pas **ici**, mais **dehors!**
(www.Imsi.net 26.02.07)
'Vores plads er ikke her, men udenfor'

Den adversative og den koncessive konstruktion har altså en række fælles lighedspunkter i deres struktur, men indeholder også en række forskelle, hvoraf tilstedeværelsen af negationen i konnektorens venstre virkefelt må formodes at udgøre den væsentligste. Det vil derfor være relevant at undersøge og præcisere på hvilke områder, den adversative konstruktion adskiller sig fra den koncessive og hvorvidt der, udover negationens tilstedeværelse, overhovedet er nogen forskel på de to konstruktioner og deres anvendelse af konnektoren *mais*. Det vil ligeledes være relevant at undersøge, hvilken funktion og indflydelse negationen har for anvendelsen af konnektoren *mais*. Desuden er det af betydning for karakteristikken af den adversative struktur at se nærmere på hvilke typer af konstituent, det adversative *mais* forbinder og undersøge, hvorvidt disse konstituent er af samme type som dem, man finder i den koncessive sætningskonstruktion. Endelig kan man spørge sig om det adversative *mais* er at opfatte som en **rigtig** konnektor.

4. Den pragmatiske konnektor *mais*

Konnektorerne udgør ikke en egentlig ordklasse men er en funktionel ordgruppe. Den prototypiske konnektor er et lingvistisk element, der forbinder to synspunkter, hvorved der skabes et relationelt synspunkt (cf. Nølke *et al.* (2004: 85): « un élément linguistique qui relie deux points de vue (simples ou complexes) pour en former un point de vue relationnel. » ('et sprogligt element der forbinder to (enkle eller komplekse) synspunkter for derved at danne et relationelt synspunkt')). Blandt de ordklasser, der kan fungere som konnektorer, udgør konjunktionerne den største gruppe, men også adverbier som *donc*, *pourtant*, *cependant*, o.l., enkelte præpositioner som *par contre*, *en effet*, *en fait*, osv. og nogle faste udtryk som fx *ainsi que*, *c'est pourquoi* indgår i denne funktionelle ordklasse. I henhold til Nølke (2006) skelnes mellem to hovedgrupper af konnektorer, de kausale og de argumentative konnektorer, som igen underinddeles i de såkaldte ensrettere og modsatrettere; konnektoren

mais tilhører den sidste gruppe og er altså en modsatretter. Det betyder, at de to argumenter, konnektoren *mais* knytter sammen, er argumentativt modsatrettede.

Da *mais* er en modsatretter, har den dobbelt virkefelt, dvs. et venstre og et højre virkefelt. Den vil altid være knyttet til sit højre virkefelt, således som (15) viser:

(15) X, con Y

I (15) er X det syntaktiske segment, der udgør venstre virkefelt, mens Y er det syntaktiske segment, der følger lige efter konnektoren og således udfylder højre virkefelt. Konnektorens to argumenter består af de to segmenter, den knytter sammen. Vi har således argumenterne *p* og *q*. Det er vores kendskab til verden, der etablerer relationen mellem *p* og *q*.

Konnektoren *mais* kan knyttes til

- det non-verbale
- en forudgående eller tidligere ytring fremsagt af en anden afsender end tekstens
- en forudgående eller tidligere ytring fremsagt af samme afsender

Da de eksempler, jeg vil behandle her, primært afspejler en monologisk diskurs, er det den sidste type, jeg vil se nærmere på.

5. Beskrivelse af konnektoren *mais*

5.1. Den 'klassiske' beskrivelse af *mais*

Der findes som nævnt flere beskrivelser af *mais* i litteraturen, men det er navnlig den klassiske beskrivelse, som foreslås af Anscombe & Ducrot i 1977, der har dannet udgangspunkt for andre analyser af konnektoren *mais*, bl.a. Blumenthals beskrivelse (1980), der ganske vist indskriver sig i en lidt anden tilgang med særligt fokus på diskursen og ifølge hvilken der findes tre forskelle typer *mais* på fransk².

---

2. Jeg vil ikke her komme yderligere ind på Blumenthals beskrivelse og analyse af *mais*.

Jeg vil først gøre rede for Anscombre & Ducrots position, da det er denne beskrivelse, der vil danne udgangspunkt for mit forslag til analyse af adversative strukturer og det er da til dels også deres beskrivelse, der ligger til grund for den analyse, man finder i den polyfone tilgang til beskrivelsen af konnektoren *mais*.

Udgangspunktet for Anscombre & Ducrots arbejde er, at mens konjunktionen *men* på tysk og spansk³ svarer til to forskellige morfemer: *aber* og *sondern* på tysk og *pero* og *sino* på spansk, har man på fransk kun ét morfem *mais*. Deres hypotese er, at det franske *mais* indeholder de samme to syntaktiske enheder, som imidlertid ikke længere⁴ har noget konkret eksplicit sprogligt udtryk. Disse to enheder, der således findes implicit i *mais*, kaldes henholdsvis *mais PA* og *mais SN*⁵, og hver især har de deres særlige syntaks og semantik, nøjagtig som det er tilfældet på tysk og spansk. Denne forskel kommer bl.a. til udtryk ved, at den koncessive konnektor *mais PA* fungerer som en argumentativ konnektor, medens *mais SN* fungerer som en adversativ konnektor.

Strukturen i ytringer med konnektoren *mais PA* er som i (16) og kan illustreres ved eksemplet i (16a):

(16) *p mais q*

(16a) Pierre est républicain, mais honnête⁶.
'Pierre er republikaner, men ærlig.'

-
3. Man kunne tilføje at italiensk har flere forskellige konjunktioner for at udtrykke *men*: *però*, *ma*, *anziché* og *bensi*; for at forstærke bruges *bensi* i forbindelse med *ma*, fx *è chiaro che la polizia non aveva voluto minacciare la folla, ma bensì ristabilire l'ordine*. (cit. Zingarelli: *Vocabolario della lingua italiana*, Bologna: Zanichelli. ('Det er klart at politiet ikke havde villet true mængden, men derimod genoprette roen'). I eksemplet kan *bensi* dog også optræde alene. Svensk har tilsvarende både *men* og *utan*, mens dansk kun har *men*).
  4. Fransk havde oprindeligt to forskellige morfemer for *men*, nemlig *mais* og *ainz*. *Ainz* svarede til *sino* og *sondern*, men forsvinder omkring midten af 1700-tallet på grund af en generel betydningssvækkelse, hvorefter *mais* bliver den generelle og eneste konjunktion. Som Anscombre & Ducrot (1977: 33 note 3) også anfører, er det naturligt at morfemet *mais* med den adversative værdi bevarer og viderefører nogle af de syntaktiske træk, som det oprindelige morfem *ainz* havde.
  5. *mais PA* svarer til *mais* med den samme betydning som det spanske *pero* og det tyske *aber*; *mais SN* svarer til *mais* med samme betydning som i spansk *sino* og tysk *sondern*.
  6. Det kanoniske eksempel stammer fra George Lakoff (1971).

Den koncessive konnektor *mais PA* fremfører to uafhængige sproghandlinger, men realiserer kun én argumentation; vi har med andre ord en struktur bestående af tre argumenter: p , q og r , hvor p ('Pierre est républicain') fungerer som et argument, der peger mod en mulig konklusion r ('il n'est pas honnête'), medens q ('néanmoins/cependant il est honnête') repræsenterer argumentet for den modsatte konklusion $non-r$ ('il est honnête'). *Mais* fungerer altså som en instruks, der går imod argumentet p og giver argumentativ fortrinsret til q . De to argumenter er modsatrettede i kraft af konnektoren *mais PA*, der har koncessiv funktion i diskursen. På fransk kan denne funktion understreges ved at erstatte *mais* med *cependant*, *pourtant*, *néanmoins*:

- (16b) Pierre est républicain, cependant/pourtant/néanmoins il est honnête.
 'Pierre er republikaner, imidlertid /alligevel/ ikke desto mindre er han ærlig.'

Ved den adversative konnektor *mais SN* er der kun tale om én sproghandling, idet argumentet q ikke kan fungere som en selvstændig sproghandling, bl.a. fordi q hverken indeholder et selvstændigt subjekt eller et finit verbal, men indgår i samme sætning som p ; *mais* anvendes for at korrigere den negerede ytring, der findes i konnektorens venstre virkefelt. Ytringer med *mais SN* har således den struktur, der illustreres ved (17) og eksemplificeringen i (17a):

(17) $\neg p$ *mais* q

- (17a) Pierre n'est pas Français mais Danois
 'Pierre er ikke franskmand men dansker.'

Ifølge Anscombre og Ducrots argumentation er der fire kriterier, som skal være opfyldt for at vi har med konnektoren *mais SN* at gøre:

- 1) Det første argument p udgør en sætning der skal indeholde en negation og som kan analyseres som $neg + p'$.
- 2) Strukturen p *mais SN* q kan kun forekomme inden for samme ytring, hvilket peger på at den kun findes i en monologisk diskurs med én afsender. Det er den samme afsender, der ytrer p ($neg + p'$) og q .

- (18) X: *p*'
Y: *Neg + p' mais SN q*

Dette modsiges imidlertid af Blumenthal (1980), der fastslår, at den adversative struktur findes ligesåvel i dialogiske diskurser, dog under forudsætning af tilstedeværelsen af visse betingelser. Heri er Anscombe og Ducrot (1977: 26 ff) i og for sig enige, idet de også viser lignende eksempler på det adversative *mais* i visse dialoger, dog med en struktur, der er identisk med den, vi finder i en monologal diskurs, hvor det således er en og samme afsender som i (19) eller (20):

- (19) X : Est-ce que Pierre est français ?
'Er Pierre fransk ?'
Y : Non, il n'est pas français, mais *SN* belge.
'Nej, han er ikke fransk, men belgisk'
(cit. Anscombe & Ducrot 1977: 26)

- (20) X (til Y): Il n'est pas français, mais allemand, et il ne parle pas français du tout.
'Han er ikke fransk men tysk og han taler slet ikke fransk'
(cit. Anscombe & Ducrot 1977: 39)

eller afsenderen af *mais q* kan fortsætte *p*, der er introduceret af en anden afsender (X) som eksempel (21) viser:

- (21) X (til Z): Il n'est pas français.
'Han er ikke fransk'
Y(også til Z): Mais allemand, et il ne parle pas français du tout.
'Men tysk og han taler slet ikke fransk'
(cit. Anscombe & Ducrot 1977: 39)

I sådanne tilfælde vil *mais SN* typisk fungere som svar på et tidligere spørgsmål stillet af en anden afsender. Dialogformen ændrer derfor ikke fundamentalt ved den adversative struktur. Selve den adversative konstruktion udgør kun én talehandling, der udgør én ytring i den samlede dialogiske diskurs. Det spørgsmål, X stiller, betragtes af Y som om, det hentydede til en (virtuel) assertion af typen: *Pierre est français*. Det, der sker her, er blot at afsender forholder sig til en potentiel

forudgående (virtuel) ytring (Anscombe og Ducrot 1977: 27), idet assertionen *Pierre est français* ikke eksplicit er asserteret.

3) Afsender præsenterer argument *q* som det modsatte af argument *p*. Det skal dog bemærkes, at *q* ikke nødvendigvis berører sandhedsværdien i *p* og medfører, at *p* er forkert eller usandt, hvilket fremgår af (22) (her gentaget fra eksempel (7) for nemheds skyld):

(22) Traduire n'est pas trahir, mais négocier.
'At oversætte er ikke at bedrage, men at forhandle.'

Der ikke nogen umiddelbar og direkte modsætning mellem *trahir* og *négocier*, *q* skal snarere opfattes som en korrigerende af *p*.

I eksempel (23):

(23) Le fruit n'est pas mûr, mais bien pourri de l'intérieur.
'Frugten er ikke moden, men rådden indeni.'

er forskellen mellem *être mûr* og *pourri* ikke en forskel mellem sandt og falsk, men snarere en forskel mellem forskellige grader af 'modenhed', dvs. en skalær forskel. Ligesom der heller ikke er tale om nogen decideret og konkret modsætning i eksempel (24):

(24) La crise n'est pas venue du ciel mais du monde néolibéral tant aimé par Sarkozy : c'est sa politique qui est en cause
www.democratie-socialisme.org/spip.php?article1739 (01.01.09)
'Krisen kommer ikke fra himlen, men fra den neoliberale verden, som Sarkozy holder så meget af; det er hans politik det drejer sig om.'

Der behøver altså ikke at være tale om en direkte modsætning mellem de to argumenters semantiske indhold. Som eksemplerne (22) til (24) illustrerer, er der ofte – og måske snarere – tale om, at argument *q* korrigerer indholdet i argument *p*, hvorved de to argumenter, i henhold til afsenders opfattelse, gensidigt udelukker hinanden, uden at de af den grund skal opfattes som diametrale modsætninger⁷.

---

7. Selve termen *adversativ* bør derfor opfattes i bred betydning.

4) Endelig må argument *q* eksplicit afvise argument *p*'. Konstituenterne i de to argumenter *p*' og *q* skal tilhøre samme syntaktiske og semantiske paradigme.

Det er på fransk muligt, at fremhæve *mais SN* med *au contraire*, *par contre*, *en revanche* eller kolon ':' som det fremgår nedenfor:

- (25) Pierre n'est pas Français mais /au contraire/par contre / en revanche il est Danois
Pierre n'est pas Français: il est Danois.
'Pierre er ikke franskmand /men/ han er derimod /til gengæld/tværtimod dansker. / Pierre er ikke franskmand: han er dansker'

Kan man så skelne mellem det koncessive *mais* og det adversative *mais*? Stadig ifølge Anscombre og Ducrot (1977) er den nødvendige, men dog ikke tilstrækkelige, betingelse for anvendelsen af *mais SN*, at der forekommer en negation i konnektorens venstre virkefelt, hvilket betyder, at det ikke er muligt at bytte om på de to segmenter i ytringen:

- (26) Il n'est pas grand mais très grand.
'Han er ikke høj men meget høj.'
(cit. Anscombre & Ducrot 1977: 35)
* Il est très grand mais il n'est pas grand.
'Han er meget høj men han er ikke høj'

Til gengæld er en ombytning mulig ved *mais PA* (det koncessive *mais*):

- (26a) Il n'est pas grand, *mais PA* fort, oui.
Il est fort, oui, *mais PA* il n'est pas grand.
(cit. Anscombre & Ducrot (1977: 35)
'Han er ikke stor, men stærk, ja.'
('Han er stærk, ja, men ikke stor')

Derudover er det en betingelse, at negationen der befinder sig til venstre for *mais SN*, skal være syntaktisk eksplicit udtrykt fx af *ne ... pas*, *ne ... aucun*, osv. og ikke blot have form af en leksikalsk negation.

I en struktur med *mais* SN gælder det desuden, at argumenterne *p* og *q* har det samme subjekt. Dette subjekt kan ikke forekomme i konnektorens højre virkefelt:

- (27) Le pays n'est pas à reconstruire mais à construire.
'Landet skal ikke genopbygges, men opbygges.'
* Le pays n'est pas à reconstruire mais il est à construire.
'Landet skal ikke genopbygges, men det skal opbygges.'

Dette er derimod ikke tilfældet for *mais* PA, hvor det fælles subjekt sagstens kan udtrykkes i *p* og *q* eller det kan udelades, uden at konnektorens koncessive funktion ændres:

- (28) Pierre est républicain, mais /il est/ honnête.

De fire kriterier, som opstilles i Anscombre og Ducrots artikel, udgør et relevant udgangspunkt for en semantisk beskrivelse og sammenligning af det adversative og det koncessive *mais* på fransk. Deres væsentlige tese er, at, på trods af at der kun findes ét morfem *mais* på fransk, kan det udfylde både den koncessive og den adversative funktion i henhold til en række forskellige og helt klare distributionelle semantiske egenskaber, som gør det muligt at skelne mellem de to funktioner. Imidlertid diskuterer deres analyse ikke hvilke konstituentter, der kan/skal udfylde konnektorens venstre og højre virkefelt, ligesom den heller ikke diskuterer negationens indflydelse på og interaktion med konnektoren *mais*.

5.2. En polyfon analyse af den adversative konstruktion

I et forsøg på at løse ovenstående problemer, vil et oplagt analyseredskab være at anvende en polyfon tilgang til disse spørgsmål, ikke mindst på grund af de grundige analyser af negationen og konnektorerne, man finder her. Jeg vil derfor i det følgende anvende den skandinaviske polyfoniteori *ScaPoLine*⁸ på adversative strukturer med særligt henblik på en redegørelse for interaktionen mellem negationen og konnektoren *mais*. Som nævnt i det foregående synes Anscombre & Ducrots

---

8. For yderligere indsigt i den skandinaviske polyfoniteori henvises specielt til Nølke, H. *et al.* (2004) og til Therkelsen, R. *et al.* (red.) (2007).

distributionelt semantiske beskrivelse af *mais* at udgøre et solidt og umiddelbart overbevisende udgangspunkt for at foretage en polyfon analyse af disse konstruktioner, hvorfor deres analyse ligger til grund for det følgende.

Som nævnt tidligere ses en pragmatisk konnektor som et sprogligt element, der forbinder to synspunkter, hvorved der dannes et relationelt synspunkt. I arbejdet med konnektoren *mais* har *ScaPoLine* primært beskæftiget sig med Anscombe & Ducrots *mais PA* og følger da også i store træk deres resultater, idet man her anser konnektoren i den koncessive struktur $p \text{ mais } q$ som en konnektor, der består af tre argumenter p , q og r , hvor argumentet r er implicit til stede. For at finde frem til ytringens argumenter går *ScaPoLine* til værks som følger:

- p udledes af den foregående ko-tekst (eller af den ytring der umiddelbart går forud) eller af ytringssituationen
- q udledes af den ytring, hvortil *mais* er knyttet syntaktisk, eller af ytringssituationen
- r er en betydningseenhed, som fremkommer under tolkningsprocessen. (cf. Nølke 2004: 93)

I et eksempel som (29):

(29) Pierre est beau _{p} mais pauvre _{q} .
 ‘Pierre er smuk, men fattig.’

vil vi, i henhold til vores kendskab til verden og forudfattede meninger om, at skønhed og rigdom ofte er forbundne semantiske størrelser, forudsætte, at hvis Pierre er smuk (*beau*), må han også være rig, men derimod ikke fattig (*pauvre*). Formaliseringen af den semantisk-logiske funktion af *mais* i strukturen $p \text{ mais } q$ vil blive foretaget som i (29a):

(29a) $p \text{ mais } q$
 spkt₁: [X] (SAND (p))
 spkt₂: [ON] (TOPOS (hvis p så r))

spkt₃ : [I₀]⁹ (SAND (*q*))

spkt₄ : [ON] (TOPOS (hvis *q* så *non-r*))

Ifølge afsender X er det propositionelle indhold i *p* sandt, dvs. det er sandt, at *Pierre est beau*. Fortolkeren af spkt₁ må finde frem til *r*, som her fx kunne være *Pierre est riche*. Synspunkt₂, der udgør det første topos og ifølge hvilket det generelt er rigtigt (ON), at hvis man er *beau*, er man også rig, udgør konklusionen *r*. Synspunkt₃ er ytringsafsenders synspunkt, ifølge hvilket det er sandt, at *q* (*pauvre*) er sandt, og endelig synspunkt₄, der udgør ytringens andet topos, og som udtrykker den modsatte konklusion *non-r*, dvs. hvis man er *pauvre*, er man ikke rig. Ytringsafsender I₀ er fortolker af *p* og *q*, og han accepterer spkt₁, spkt₂ og spkt₄. Da ytringsafsender I₀ tager ansvar for det andet topos' antecedent, spkt₄, får dette topos forrang. Det betyder, at *p mais q* bliver et argument for *non-r*. Og da I₀ er enig i spkt₁, som i princippet kan tilskrives et andet diskursindivid, bliver hele strukturen koncessiv (Nølke 2004: 94). Vi har altså to ytringselementer, der er kædet sammen ved hjælp af konnektoren *mais*, og de to argumenter *p* og *q* gentolkes i henhold til *mais*' logisk-semantiske funktion, dvs. man får en analyse med tre argumenter i den koncessive struktur: Argumentet *p* (*beau*) peger på konklusionen *r*, medens *q* (*pauvre*) peger på konklusionen *non-r*. De to argumenter, som i princippet er modsatrettede, er gyldige samtidigt, dog med den restriktion, at argumentet til højre for *mais* er det **stærkeste**, og det ophæver så at sige *mais*' dobbelte argumentationsretning. Det vil altså sige, at *p* og *q* begge er mulige, selv om de ikke nødvendigvis passer sammen argumentativt. Konklusionen *r* går argumentativt mod *p*, men både *p* og *q* kan appliceres på *Pierre*. Pierre er altså samtidig både smuk og fattig. En sådan formalisering skulle ifølge *ScaPoLine* kunne anvendes på andre anvendelser af konnektoren *mais* og altså også være gældende for det adversative *mais*.

5.2.1. Negationen

Hvis ovenstående formalisering er gældende for *mais*' forskellige anvendelser, burde det også kunne lade sig gøre at indsætte en negation i konnektorens venstre virkefelt som i (29b), hvorved der opnås en struktur, der er identisk med den adversative konstruktion:

---

9. I₀ er afsender af den aktuelle ytring og er altså kilde til udsigelsen.

(29b) ? Pierre n'est pas beau mais pauvre.

Men at placere en negation i konnektorens venstre virkefelt i (29b) synes diskutabelt og giver anledning til en vis tøven over for ytringens korrekthed. At ytringen i (29b) forekommer en smule underlig, skyldes, at adjektivet *beau* ikke tilhører samme semantiske paradigme som *pauvre*. Intuitivt har man en fornemmelse af tilstedeværelsen af en semantisk opposition mellem adjektiverne *beau* og *pauvre*. Når adjektivet *beau* i konnektorens venstre virkefelt benægtes af negationen *ne ... pas*, ophæves den semantiske opposition mellem *pauvre* og *beau*, og de to adjektiver opnår samme argumentative retning. Da konnektoren *mais*, som tidligere nævnt, er en modsatretter, hindres dette, hvorfor (29b) ikke fungerer argumentativt korrekt. Der er således tale om, at både negationen og *mais* **blokerer** for tilstedeværelsen af prædikater, der tilhører forskellige semantiske grupper.

I ytringen *Pierre n'est pas Français mais Danois* får det første argument *p* (*Pierre n'est pas Français*) en analyse, i henhold til hvilken man har to modsatrettede synspunkter: et spkt_1 som tilskrives et reelt eller virtuelt diskursindivid. Spkt_2 er det synspunkt, der tilhører den aktuelle ytrings-afsender, der afviser spkt_1 som værende ukorrekt; det er netop ved anvendelsen af den eksplicit udtrykte negation, at ytringens polyfone indhold fremhæves:

(30) *Pierre n'est pas Français*
 spkt_1 : [X] (SAND(*p*))
 spkt_2 : [l_0] (FORKERT (spkt_1))

Udfoldes den fulde adversative konstruktion med højre virkefelt, vil analysen blive som følger i (30a):

(30a) *Pierre n'est pas Français mais Danois*
 spkt_1 : [X] (SAND(*p*))
 spkt_2 : [l_0] (FORKERT (spkt_1))
 spkt_3 : [l_0] Pierre est Danois

Spkt_2 korrigeres af den adversative strukturs andet argument *q*, dvs. *mais q* (*mais Danois*), og det er dette andet argument, der udgør spkt_3 .

Med $spkt_3$ korrigerer ytringsafsender $spkt_2$. Negationen fokaliserer altså lige såvel *mais*' venstre som højre virkefelt, eftersom de to segmenter/virkefelter tilhører samme paradigme (*Français/Danois*). Negationen interagerer således med *mais* og skaber derved en opposition inden for samme paradigme.

I den polyfone analyse af den adversative struktur spiller $spkt_1$ en meget aktiv rolle, idet dette synspunkt kognitivt er sat i spil, og fordi dette synspunkt er udtryk for ytringens inhærente polemiske karakter.

Umiddelbart ser det ud som om, den koncessive struktur i *Pierre est beau mais pauvre* og den adversative struktur i *Pierre n'est pas Français mais Danois* i det store og hele er konstrueret på samme måde, og at den eneste forskel mellem de to strukturer er anvendelsen af negationen. I den adversative struktur må argument *p* nødvendigvis udgøres af en hel sætning, ellers ville det ikke være muligt at anvende negationen *ne ... pas*. Argument *q*, der udfylder pladsen i højre virkefelt har form af et sætningsemne, hvor finit verbal og subjekt er udeladt, hvilket kan begrunde, at man har at gøre med elementer, der skal tilhøre samme ytring, dvs. som skal udgøre én talehandling og omfatte én afsender.

Den adversative struktur kan betragtes som en reduktion af (30b):

(30b) *Pierre n'est pas Français, mais il est Danois.*

dog med den væsentlige forskel, at de to argumenter *p* og *q* her ikke tilhører samme paradigme; negationen har kun *Français* i sit virkefelt, medens *mais* indleder en fuld sætning, der gendriver eller modsiger det første argument *p*.

Det er derfor ikke helt korrekt, som det hævdes ifølge *ScaPoLine*, at strukturen for den koncessive konnektor *mais* kan appliceres på alle de funktioner, konnektoren kan udfylde, selv om *mais* i både den koncessive og den adversative struktur fungerer som modsatretter.

Den adversative struktur afspejler som udgangspunkt en paradigmatiske relation. Den negation, vi finder i konnektorens venstre virkefelt er en polemisk negation, hvilket på forhånd gør strukturen relativt kompleks.

For det første fordi en polemisk negation afspejler flere forskellige hierarkisk placerede synspunkter, og for det andet fordi den polemiske negation blokerer *mais'* tredje argument, hvilket følgelig giver en adversativ og ikke en koncessiv læsning. Desuden, når afsender/tekstkonstruktør anvender en negation for at gendrive argument p , så er selektionskriterierne i forhold til argument q ganske rigide. For det første skal både p og q tilhøre samme semantiske paradigme, og de to argumenter skal have samme syntaktiske struktur (cf. eksemplerne (10) til (14)), og for det andet kan p ikke have samme argumentative retning som q (cf. eksempel (29b)).

6. Konkluderende bemærkninger

Af min analyse er det fremgået, at de koncessive og de adversative strukturer synes at have den samme syntaktiske struktur, bortset fra at den adversative struktur altid indeholder en negation i konnektorens venstre virkefelt, hvilket ikke er tilfældet med den koncessive konstruktion. Tilstedeværelsen af en syntaktisk eksplicit udtrykt negation i konnektorens venstre virkefelt er væsentlig for læsningen af konstruktionen som værende adversativ. Negationens tilstedeværelse er således af afgørende betydning, idet den indgår i en direkte forbindelse med konnektoren og dermed interagerer med denne.

Den koncessive struktur består af to separate sproghandlinger, dvs. to forskellige ytringer, mens den adversative struktur kun består af én sproghandling udsagt af samme afsender (I_0); de to virkefelter, henholdsvis venstre og højre virkefelt, indgår i en paradigmatiske relation, hvilket forklarer, at konstituenterne i konnektorens to virkefelter skal tilhøre samme paradigme. De skal følgelig være syntaktisk identiske. I konnektorens højre virkefelt kan ikke forekomme hverken subjekt eller finit verbal. Dette hænger naturligvis sammen med, at den adversative konstruktion kun afspejler én ytring og én sproghandling.

Hvad angår det sidste spørgsmål, jeg ønskede at besvare i min analyse, nemlig hvorvidt det adversative *mais* er en **rigtig** konnektor, altså om der er tale om et sprogligt element, der forbinder to synspunkter for således at danne et relationelt synspunkt, så er dette spørgsmål ikke helt klart besvaret i ovenstående. Umiddelbart synes det rimeligt at

opfatte det adversative *mais* som en konnektor på linje med det concessive *mais*, blot med en række andre karakteristika, således som det også fremgår af de foreslåede analyser hos Anscombe & Ducrot og i henhold til *ScaPoLine*-teorien. Men hvilken status det adversative *mais* præcist skal tilskrives, kræver yderligere undersøgelser. Til sådanne videre undersøgelser af den adversative konnektor forekommer en kombination af Anscombe & Ducrots argumentative tilgang og *ScaPoLine*-teoriens opfattelse af afsenderbegrebet stadig at udgøre et yderst relevant værktøj.

Henvisninger

- Anscombe, J.-C. (2007). Linguistic Polyphony : Notions and Problems (and some Solutions), i R. Therkelsen, N. Møller Andersen, H. Nølke (red.) *Sproglig polyfoni. Tekster om Bachtin og ScaPoLine*, Århus: Aarhus Universitetsforlag, 95-108.
- Anscombe, J.-C. & O. Ducrot (1983). *L'argumentation dans la langue*. Bruxelles: Pierre Mardaga.
- Blumenthal, P. (1980). *La syntaxe du message. Application au français moderne*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Bres, J., et al. (red.) (2005). *Dialogisme, polyphonie : approches linguistiques*. Bruxelles: Duculot.
- Bruxelles, S. et al. (1980). *mais occupe-toi d'Amélie*, i O. Ducrot et al., *Dire et le dit*, Paris: Minuit, 93-130.
- Ducrot, O. (1972). *Dire et ne pas dire*. Paris: Hermann.
- Ducrot, O. (1984). *Le dire et le dit*. Paris: Minuit.
- Ducrot, O. & J.-C. Anscombe (1977). Deux *mais* en français?, *Lingua* 43, 23-40.
- Ducrot, O. et al. (1980). *Les mots du discours*. Paris: Minuit.
- Lakoff, R. (1971). If's, and's, and but's about conjunction, i C.J. Fillmore & D.T. Langendoen (red.) *Studies in Linguistic Semantics*, New York: Holt, Rinehart and Winston, 115-149.
- Nølke, H. (1993). *Le regard du locuteur. Pour une linguistique des traces énonciatives*. Paris: Kimé.
- Nølke, H. (1994). *Linguistique modulaire: de la forme au sens*, Paris/Louvain: Peeters
- Nølke, H. (2001). *Le regard du locuteur 2. Pour une linguistique des traces énonciatives*. Paris: Kimé.

- Nølke, H. *et al.* (2004). *ScaPoLine. La théorie scandinave de la polyphonie linguistique*. Paris: Kimé.
- Nølke, H. (2005). På vej mod en sproglig polyfoniteori – problemer, fordele og perspektiver, i Nølke, H. & R. Therkelsen, *Sproglig polyfoni*, Arbejdsrapporter, 3, Roskilde: Roskilde Universitetscenter, 139-166.
- Nølke, H. (2006). Hvad konnekterer konnektorerne?, i Vikner, S. & V. Engerer (red.) *Kasus, sætningsled og semantiske roller. Tidsskrift for Sprogforskning*. Nr. 1-2, Århus: Statsbiblioteket, 155-185.
- Nølke, H. (2006). Connexion et anaphoricité: Une étude du connecteur *par contre*, i Riegel, M. *et al.*: *Au carrefours du sens. Hommages offerts à Georges Kleiber pour son 60e anniversaire*, Leuven/Paris/Dudley M.A.: Peeters, 423-439.
- Nølke, H. (2007). French Enunciation Linguistics. Some remarks on argumentation, Polyphony and Connectors, *Acta Linguistica Hafniensia*, vol. 39, København: C. A. Reitzel, 101-123.
- Riegel, M. *et al.* (1994/1999). *Grammaire méthodique du français*. PUF.
- Sten, H. (1938). *Nægtelserne i fransk*. København.
- Therkelsen, R. *et al.* (red.). (2007). *Sproglig polyfoni. Tekster om Bachtin & ScaPoLine*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Togebj, K. (1984). *Grammaire française*. Vol. 4, København: Akademisk Forlag.

